

Непша О.В.

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВІДПОЧИНКУ В ПРИМІСЬКИХ ЗОНАХ

Рекреаційна проблема стала надто актуальною для всього цивілізованого світу в ХХ столітті, так як вона пов'язана з реалізацією одного з головних прав людини у вільному суспільстві - право на відпочинок. В основі цієї проблеми, характерної для всіх розвинутих країн, постають об'єктивні умови, що викликані такими економічними факторами, як науково-технічний прогрес, урбанізація, розвиток транспорту, підвищення мобільності населення міст і т.ін. Є в цій проблемі і зворотна сторона, яка пов'язана з великим неконтролюючим тиском міського населення на природні комплекси, без яких, не можливий повноцінний відпочинок. Хоча на зміну стихійним, самодіяльним формам приходять високоорганізовані рекреаційні системи (РС), питання екології, охорони та раціонального використання природного середовища при вирішенні рекреаційної задачі стоять дуже гостро.

У наш час функціонують чисельні типи рекреаційних систем. Територіально-рекреаційна система (ТРС) в рекреаційній географії розглядається як складна і частково самоврядована система, яка складається з ряду взаємопов'язаних підсистем, а саме: рекреаційних, природних та культурно-історичних історичних територіальних комплексів, технічних систем, обслуговуючого персоналу та органу управління /5/. За своїм характером ця система в першу чергу розглядається як соціальна, оскільки визначальними вихідними даними формування ТРС є рекреаційні потреби.

Важливою стороною розгляду цієї системи є територіальний аспект, оскільки він визначає характер використання рекреаційних ресурсів, розташування рекреаційної системи та взаємозв'язку її з навколишнім середовищем та територіально-виробничим комплексом.

На вищому рівні містобудівної ієрархії рекреаційних систем (зони районного, міжміського, місцевого значення) повинні вирішуватись задачі ув'язування перспектив рекреаційного будівництва з важливими народно-господарськими задачами: зв'язки РС з системою розселення, охороною

природи, раціональним використанням ресурсів тощо. Тут архітектурна теорія і практика повинні тісно переплітатися з рекреаційною географією, яка за напрямками своїх наукових інтересів та територіальних об'єктів дослідження мають схожу мету з містобудівниками.

Теоретичні розробки концепції територіально-рекреаційних систем стимулювали розвиток рекреаційної географії як самостійної наукової дисципліни та спричинили значний вплив на містобудування і архітектуру.

Як територіальний, так і містобудівельний методи організації рекреаційних систем мають і позитивні, і негативні сторони, відображаючи об'єктивні властивості будь-яких методів. Але разом вони можуть бути використані для організації наукових досліджень та отримання нової інформації про взаємозв'язок різних елементів рекреаційних систем для рішення питань управління їх розвитком.

На середньому рівні містобудівельної ієрархії рекреаційних систем проводиться деталізація та поглиблене вивчення більш дрібних структурних елементів ТРС вищого рівня (національного).

За територіальною організацією в рекреаційній географії розрізняють ТРС світового, національного, міжагломераційного і міського значення /1/.

Відмінність в тривалості періодів вільного часу (вихідні дні та відпустка) визначає як різноманітність відповідних циклів занять, так і територіальних систем, що забезпечують їх проведення.

Системи ТРС, що забезпечують відпочинок населення міст в кінці робочого тижня і святкові дні називаються зонами приміського (короткочасного) відпочинку. Системи, що задовольняють потреби населення в тривалому відпочинку, - зонами тривалого відпочинку. Рекреаційні об'єкти районів тривалого відпочинку більш специфічні та мають більшу цінність для певних видів відпочинку (будинки відпочинку, санаторії-профілакторії, пансіонати, дитячі оздоровчі центри тощо).

Одне з центральних місць в сучасних дослідженнях географів та містобудівельників займає організація системи відпочинку в приміських

зонах великих міст. В задачу досліджень входять: територіальна та функціональна організація приміських місць відпочинку, визначення територіальної ємності приміської системи місць відпочинку, облік оптимальних навантажень на природні комплекси та міри по охороні природи на конкретних ділянках приміської зони. Важливу роль відіграють рішення проблеми поєднання контингентів відпочиваючих різних видів відпочинку, а також організація системи рекреаційного обслуговування на рівні конкретних об'єктів.

В приміських зонах проблема створення рекреаційних систем короткочасного відпочинку отримала специфічний розвиток. Оскільки споживання обмежене зоною доступності, така традиційна дія, як вибір території для створення цих систем виконується за наявності високих обмежень в можливостях реалізації вимог, що висувають рекреанти; часто рекреаційні системи займають далеко не ідеальні, а іноді достатньо посередні за якістю землі.

Приміські системи відпочинку зрідка формуються на невикористаних раніше територіях. Ці території стихійно чи напівстихійно можуть використовуватись неорганізованими відпочиваючими. Їх діяльність часто не фіксована розташуванням підприємств відпочинку. Тому при створенні нових територіальних структур враховуються рекреаційні потоки відпочиваючих, які утворилися, реальна, але юридично не фінансована спеціалізація окремих територій природної зони.

Для ТРС короткочасного відпочинку характерна значно висока різноманітність форм рекреаційної діяльності: для районів тривалого відпочинку. Це пов'язано з тим, що тут проводяться всі елементи життєвого рекреаційного циклу, а також щоденний та щотижневий відпочинок, відпочинок протягом усіх пор року.

Необхідно зазначити значно високий елемент динамізму рекреаційної діяльності. Так при функціонуванні ТРС приміського відпочинку відмічається поступовий розвиток всіх її елементів, їх функціональна та територіальна

структура, сезонність, ідеальна циклічність використання території.

Проблемою загальною для всієї територіальної організації відпочинку, але особливо гострою для приміських ТРС є розробка ідеальних та прогнозованих моделей, імітаційних моделей сучасного функціонування ТРС, вивчення їх співвідношення одне з одним, дослідженням критеріїв вибору найбільш ефективних варіантів прогнозу /4/.

При конструюванні ідеальних моделей не можна не враховувати відмінності наступних позицій:

- відпочиваючі висувають свої вимоги щодо умов відпочинку, які відбивають лише частину потреб і не пов'язані з розмірами рекреаційних площ, проблемою сезонності обслуговування тощо.

- організатори відпочинку надають обсяг послуг для різних груп населення, висуваючи при цьому обмеження, пов'язані з задоволенням потреб людей у відпочинку на даний період.

- Прийнято вважати, що заклади і зони відпочинку в залежності від часу перебування в них (1,2 або 24 дні) та від періодичності відвідування (щоденно, щотижнево, щорічно) рівномірно оточують місто концентричними кільцями. В цьому випадку вони характеризуються по віддаленню від міста та за часом, який витрачається на дорогу до них з міста, транспортною доступністю.

Але рівномірний розподіл та місць відпочинку навколо міст може бути лише теоретичним. В дійсності всі місця заміського відпочинку концентруються в більш або менш значні за площею утворення в найбільше придатних в природному відношенні місцях приміської зони, до того ж розміщених поряд з транспортними магістралями. В цьому випадку заклади відпочинку характеризуються за транспортними напрямками, і розміщення їх на території приміської зони точно фіксується. Перше визначення за ступенем віддаленості від міста, дає лиш уяву про структуру заміського відпочинку за певними видами /тривалого, змішаного, короткочасного). Друге фіксує місцеположення об'єктів відпочинку, дозволяє говорити про них, як про

конкретні класифікаційні одиниці. Зараз не існує єдиної територіальної класифікації закладів та місць відпочинку в приміській зоні.

Більш припустима для умов України така класифікація: зона (приміська зона) - район відпочинку - комплекс - заклад відпочинку, де основною територіальною одиницею являється район відпочинку, віднесений до природного комплексу /3/. Тут один район відпочинку може обслуговувати декілька міських районів. Однак прив'язка районів відпочинку до адміністративних районів міста буде умовною, так як кількість їх в приміській зоні може бути менше, чим міських районів та розміщення їх на території приміської зони не рівномірно. Приміська зона відпочинку знаходиться, як правило, в кордонах приміської зони.

Але вона може і виходити за межі її адміністративного кордону. Де відбувається тоді, коли місця, які сприятливі для відпочинку, знаходяться на значному віддаленні від міста. Район відпочинку являється головним територіальним елементом заміського відпочинку, який створений на спільності природних ресурсів (річка, лісові масиви, система озер, водосховища тощо). Оптимальна площа району в умовах степової зони - 100 - 200 км² . За ступенем освоєння району їх розподіляють на: райони інтенсивного освоєння, при кількості відвідувачів більше 5 люд/га, помірного освоєння від 2 до 5 люд/га, екстенсивного освоєння до 2 люд/га /3/. За цими укрупненими показниками можна проводити розрахунок ємності районів відпочинку.

Комплекс відпочинку об'єднує на своїй території ряд закладів загальною системою культурно-побутового та технічного обслуговування. Кількість відпочиваючих, яка охоплює комплекс, коливається від 1 тис до 10 тис чоловік, а величина території від 1 тис до 5 тис га. Заклад відпочинку - останній структурний елемент рекреаційної ієрархії.

Таким чином, комплексну модель територіально-рекреаційних систем можна представити у вигляді декількох ієрархічних груп рівнів:

- Макрорівня: планетарний - континентальний - субконтинентальний;

- Мезарівня: районні зони відпочинку (національні) - міжміські зони відпочинку - зони відпочинку для даного міста;

- Мікрорівня: приміські зони відпочинку - район відпочинку - рекреаційні заклади.

Складність вивчення територіальної організації системи відпочинку в приміських зонах вимагає координації дій географів та інших спеціалістів, організації широких міждисциплінарних досліджень.

Список використаної літератури

1. Безруков Ю.Ф. Рекреационные ресурсы и курортология: Учеб.пос. - Симферополь, 1998. - 110 с.
2. ДБН 360-92*: Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень. - Вид. офіц. - К.: Укрархбудінформ, 1993. - 214 с.
3. Мирошниченко А.А. Агрорекреационные зоны в Украине. (Социально-экологическое обоснование планировки и развития). – Днепропетровск: ЛГАСА, 1998. - 178 с.
4. Рекреационная география / Отв.ред. В.С. Преображенский, Б.Н. Лиханов/. - М.: Изд-во Наука, 1982.
5. Теоретические основы рекреационной географии. Проблемы конструктивной географии. - М.: Изд-во, Наука, 1975.